

Postcolonial Criticism of Americanli with Emphasis on Spivak's Deconstructive Method

Somaye Khodaverdy¹, Ali Bashiri², Hamed Habibzadeh³, Mohsen Saifi⁴

1. Department of Arabic Language and Literature, University of Kashan, Kashan, Iran. E-mail: khodaverdy.s@grad.kashanu.ac.ir

2. Corresponding Author, Department of Arabic Language and Literature, University of Kashan, Kashan, Iran. E-mail: a.bashiri@kashanu.ac.ir

3. Department of English Language and Literature, University of Kashan, Kashan, Iran. E-mail: h_habibzad@kashanu.ac.ir

4. Department of Arabic Language and Literature, University of Kashan, Kashan, Iran. E-mail: saifi@kashanu.ac.ir

Article Info

Abstract

Article Type:

Research Article

Article History:

Received:

23, July, 2022

In Revised Form:

6, September, 2023

Accepted:

1, November, 2022

Published Online:

18, April, 2024

In Americanli, Sonallah Ibrahim criticizes the American colonial policies on the lower class by examining the racist images in America. This article aims to answer the question of how much Gayatri Spivak's theoretical foundations have been represented in this novel. In response, it should be said that the current research aims to reveal the strategy of appropriation and ideology of the colonial world by analyzing the dialectic of the center and the periphery and othering. And by examining the racial oppression of colonized people, she presents the bourgeois ideology of the colonizers' capitalist classes in the text and represents the opposition between the West and the East and the historical process of the subjugated in the novel. The results of this research indicate that, by showing the centrality of superior European imperialism, Ibrahim expresses the issue of bourgeois and epistemological violence of dominant Western colonialism in the form of oppression of the black minority. He reflects the voice of the subordinates of the society and depicts the lack of agency and commodification of the political objects of his novel who were forced to remain silent and did not have the right to express any opinion.

Keywords:

Postcolonial Criticism,
Deconstruction,
Textuality, Worldliness,
Spivak, Americanli.

Cite this: The Author(s): Khodaverdy, S., Bashiri, A., Habibzadeh, H., Saifi, M: (2025). Postcolonial Criticism of Americanli with Emphasis on Spivak's Deconstructive Method: (Arabic Literature) (Scientific) Vol. 17, No. 1, Serial No. 43- Spring, (45-21)- DOI:10.22059/jalit.2023.353983.612636.

Published: University of Tehran Press

1. Introduction

In her articles, Gayatri Spivak examines the study of the indigenous language-master and, by examining the absence of text, after violence, she reacts to the designed epistemology of the imperialist project and tries to portray a kind of reading strategy with the indigenous subject, who is mainly a non-elite or subordinate woman. What is seen in her books is that there is a recurring theme of women's speech and that the subordinate subject as a woman cannot hear or speak. The theoretical ruling of this postcolonial critic is formed by the study of a discourse in which patriarchal rituals and customs collude with the colonialization of Indian culture to erase all traces of the female voice. They use women's gender as a socio-cultural process and product, which considers women as a tool for controlling and directing social forces and exercising power. What is important in this article is the postcolonial critique of Sonallah Ibrahim's *Americanli*, relying on Spivak's deconstructionist method, which calls for the decentering of the superior colonial object; because his assumption is manifested in forgetting and silencing the voices of the inferior and continuing the project of imperialist domination. Since Ibrahim depicts the growth of the exclusive, imperialist centralism of the United States and the hegemony that dominates the inferior classes of society in the novel, the main issue of this research is the opposition between the centrality of the West and the marginalization of the inferior and otherization; In other words, with the help of Spivak's theory, we can extract the political subjects of the text and determine the process of subjectivity or objectification of domination over them, and represent the voice of the subordinates, their agency, and subjectivity.

To examine this issue, the following questions are answered:

1. How does the author of the novel, *Americanli*, incorporate the dominant ideology of the West into the text?
2. How is the deconstruction of the oppositions of the marginality of the subordinate and the centrality of the superior objectified in this novel?
3. How is the radical centralization and decentration of the subject manifested in the text?

Findings

In this novel, the types of racial discrimination, racism, and undermining of the rights of the weaker class that have been imposed by American imperialism on the colonial countries are evident. The main character of this novel (Labib Maher) is a visiting professor of comparative history at the University of San Francisco who after immigrating to America, encounters historical narratives of events in societies with problems related to immigrants and racial discrimination between blacks and whites. During the examination of political and social events in countries and the extinction of ancient civilizations, he encounters the presence of superior American imperialism that has affected the lives of all immigrants in this country.

The author of this novel attracts the reader's attention by raising the issue of the bourgeoisie (class privilege) and the epistemological violence of the dominant Western colonialism. Eurocentric ideology with its epistemological violence provides for the oppression of the black minority who are marginalized in Western societies and turns blacks and the underprivileged into commodities that can be bought and sold in the West. The dominant presence of the West in the above story has led to the oppression of the black individual and the supremacy of the white race and the resignation of journalism that sought to tell the story of the inferiority of blacks whose marginalization was considered part of the continuous history of the superior European.

Conclusion

The study of the novel, *Americanli*, shows that Sonallah Ibrahim, by representing the life of the inferior in American society, has presented a post-colonial discourse in his text and shows the reader the dominant hegemony of superior countries such as England and America, which have usurped their neighboring countries through the totalizing power and desire.

By examining the contrast between the periphery and the center in this novel, it is seen that the presence of colonialists in the United States and the exploited countries caused the silence imposed on

the natives and kept them submissive to American global imperialism. This led to the centralization of the Western world, which clearly reveals the imperialist plans of the United States, and that led to the domination and occupation of Third World countries

نقد پسااستعماری رمان آمریکانلی با تأکید بر روش واسازانه اسپيواک

سمیه خداوردی^۱، علی بشیری^۲، حامد حبیب زاده^۳، محسن سیفی^۴

khodaverdy.s@grad.kashanu.ac.ir

shmotoun.arabic@yahoo.com

h_habibzad@kashanu.ac.ir

saifi@kashanu.ac.ir

۱. گروه زبان و ادبیات عربی، دانشگاه کاشان، کاشان، ایران، رایانامه:

۲. نویسنده مسئول گروه زبان و ادبیات عربی دانشگاه کاشان، کاشان، ایران، رایانامه:

۳. گروه زبان و ادبیات عربی دانشگاه کاشان، کاشان، ایران، رایانامه:

۴. گروه زبان و ادبیات عربی دانشگاه کاشان، کاشان، ایران، رایانامه:

چکیده

اطلاعات مقاله

صنع الله ابراهیم در رمان آمریکانلی با بررسی تصاویر نژادپرستانه در کشور آمریکا به نقد سیاست‌های استعماری آمریکایی بر طبقه فرودست می‌پردازد و جلوه‌های استعمار خاموش و استثمار کشورهای تحت سلطه غرب را برای خواننده آشکار می‌سازد. از آنجا که اسپيواک که منتقد فمینیسم پسااستعماری است، در چهارچوب مطالعات تاریخ به واسازی تاریخ‌نگاری می‌پردازد، این مقاله درصدد پاسخگویی به این سؤال است که مبانی نظری اسپيواک تا چه اندازه در این رمان نمایانگر شده‌اند؟ در پاسخ باید گفت که پژوهش حاضر بر آن است که با تحلیل دیالکتیک مرکز و حاشیه و دیگری‌سازی از استراتژی تصاحب و ایدئولوژی دنیای استعماری پرده بردارد و با بررسی سرکوب نژادی افراد مستعمره‌نشین، ایدئولوژی بورژوازی طبقات سرمایه‌داری استعمارگران را در متن مطرح سازد و با خوانشی واسازانه تقابل غرب و شرق و فرایند تاریخی فرودستان را در پیرنگ رمان بازنمایی کند. نتایج این تحقیق حاکی از آن است که صنع الله ابراهیم با بیان مرکزیت امپریالیسم برتر اروپایی، مسئله بورژوازی و خشونت معرفت‌شناختی استعمار غالب غرب در قالب سرکوب اقلیت سیاه پوستان در متن خود مطرح می‌کند و در این رستا، صدای فرودستان جامعه را منعکس نموده و عدم عاملیت و کلاشدگی ابژه‌های سیاسی رمانش را که به سکوت واداشته شده‌اند و حق هرگونه اظهار نظر را نداشته‌اند را به تصویر کشیده است.

نوع مقاله:

بحث علمی

تاریخ دریافت:

۱۴۰۱/۰۵/۰۱

تاریخ بازنگری:

۱۴۰۱/۰۶/۱۶

تاریخ پذیرش:

۱۴۰۱/۰۸/۱۰

تاریخ انتشار:

۱۴۰۲/۰۱/۳۰

واژه‌های کلیدی:

نقد پسااستعماری، واسازی، متنیت و دنیویت، اسپيواک..

استاد: خداوردی، سمیه؛ بشیری، علی؛ حبیب زاده، حامد، سیفی، محسن؛ (۱۴۰۴): نقد پسااستعماری رمان آمریکانلی با تأکید بر روش واسازانه اسپيواک، سال ۱۷، شماره ۱، بهار، شماره پیاپی ۴۳ - (۲۱-۱).
DOI:10.22059/jalit.2023.353983.612636.

ناشر: مؤسسه انتشارات دانشگاه تهران

۱. مقدمه

نظریه و نقد پسااستعماری در قالب مطالعات پسااستعماری بیش از هر چیز به تحلیل گفتمان استعماری و به چالش کشیدن سوژه امپریالیستی و هژمونی انسان غربی مربوط می‌شود و درصدد آشکار کردن این نکته است که سلطه اقتصادی و سیاسی عناصر کلیدی امپریالیسم و استعمار در قرون هجدهم و نوزدهم را تشکیل می‌دهد و این امر، همواره با صورت‌بندی و تکوین گفتمان‌هایی همراه بود که در آن «غیریت» مردمان آسیا و آفریقا به عنوان هویتی مستقل نفی می‌شد و از نظر فرهنگی نیز استعمار می‌شدند و برتری فرهنگی و اخلاقی قدرت‌های اروپایی نیز بدون کمترین تردید یا پرده‌پوشی مورد تأکید قرار می‌گرفت» (بوین و همکاران، ۱۳۸۰: ۴۱۹). به این ترتیب می‌توان گفت که این نقد، درصدد به چالش کشیدن نژادپرستی و قوم‌محوری و غیریت‌سازی سرکوب‌گرانه غربی است که با تولیدات فرهنگی، ادبیات و تفکر غربی به پیش می‌رود.

از سده بیستم هم‌زمان با امواج استعمارزدایی در کشورهای مستعمره، جریان‌های مؤثری در غرب شکل گرفت که تصورات مردم پیشین را در مورد مردم (تابع) غیر غربی به چالش کشید؛ البته باید گفت که استعمارزدایی تنها به خروج نیروهای نظامی و مقامات دولتی محدود گشت؛ ولی استعمار فرهنگی که عمیقاً ریشه‌دار بود در بین کشورهای مستعمره اثر خود را باقی گذاشت (کریمی، ۱۹: ۱۳۹۶). این امر به القای فرهنگ و ارزش‌های بریتانیایی بازمی‌گردد که فرهنگ و اخلاق ملت‌های دیگر را تحت سلطه خود درمی‌آوردند و بر اساس گفتمان و باور استعماری گری، خودشان را بر دیگران ترجیح و برتری می‌دادند و با دادن نسبت‌های ناروای پست به افراد بومی، ساکنان اولیه سرزمین‌های مستعمره را تحت تصرف خودشان قرار می‌دادند؛ چراکه استعمارگران معتقد بودند که فقط فرهنگ انگلیسی - اروپایی خودشان متمدن و پیشرفته و کلان‌شهری است و خود را مرکز عالم می‌دانستند. استعمارگران خود را تجسم انسان راستین و بومیان (دیگری) را کپهر می‌دانستند و بدین ترتیب به اصطلاح دیگری‌سازی می‌کردند (همان: ۵۳۲).

اسپواک در مقالات خود به بررسی مطالعه‌ی ارباب-زبان بومی می‌پردازد و با بررسی غیاب متنی، پس از خشونت، به اییستمولوژی طراحی شده پروژه امپریالیستی واکنش نشان می‌دهد و می‌کوشد نوعی استراتژی خوانش را با سوژه بومی که عمدتاً زن غیر نخبه یا فرودست است را به تصویر بکشد و آنچه در کتب وی به چشم می‌خورد، حاوی آن است که مضمونی مکرر مبنی بر تکلم زنان وجود ندارد و «سوژه فرودست در مقام زن نمی‌تواند بشنود یا سخن بگوید، حکم نظری این منتقد پسااستعماری از مطالعه گفتمانی تشکیل شده که در آن آیین‌ها و رسوم پدرسالارانه با روایی‌سازی فرهنگ هندی به دست استعمار، همدست می‌شوند تا تمامی اثر صدای زن را محو کنند» (میتو و همکاران، ۱۳۹۷: ۱۱۰). جنسیت زن را به عنوان فرایند و فراورده‌های فرهنگی - اجتماعی استفاده می‌کنند که این فرایند زن را به شکل ابزاری برای کنترل و هدایت نیروهای اجتماعی و اعمال قدرت در نظر می‌گیرد (نجفیان و همکاران، ۱۳۹۸: ۱۴۵).

آنچه در این مقاله برای ما اهمیت دارد، نقد پسااستعماری رمان *آمریکانلی* با تکیه بر روش واسازانه اسپواک است که خواستار مرکزیت زدایی از ابژه استعمارگر فرادست است؛ چراکه وی فراموشی و خاموش کردن صدای فرودستان را ادامه پروژۀ سلطۀ امپریالیستی می‌داند. از آنجا که صنع لله ابراهیم در رمان *آمریکانلی* رشد مرکزگرایی انحصاری و امپریالیستی کشور آمریکا و هژمونی غالب بر طبقات فرودست جامعه را به تصویر می‌کشد، مسئله اصلی این تحقیق تقابل بین مرکزیت غرب و در حاشیه بودن فرودستان و دیگری‌سازی است؛ به عبارت دیگر می‌توان با استمداد از نظریه اسپواک، سوژه‌های سیاسی متن را استخراج نموده و فرایند سوژگی یا عینیت یافتن سلطه را بر آنان مشخص نمود و به بازنمایی صدای فرودستان، عاملیت و ذهنیت آنان پردازیم.

برای بررسی این مسئله به سؤالات زیر پاسخ داده می‌شود:

۱. نویسنده رمان *آمریکانلی* چگونه ایدئولوژی غالب غرب را در متن می‌گنجاند؟
۲. واسازی تقابل‌های حاشیگی فرودست و مرکزیت فرادست در این رمان چگونه عینیت پیدا می‌کند؟
۳. مرکزیت بخشی و مرکزیت زدایی رادیکالی سوژه در متن چگونه نمایان شده است؟

۱-۲. پیشینه پژوهش

در مورد رمان *آمریکانلی* پژوهش‌هایی صورت پذیرفته است که مهم‌ترین آنها در زیر آمده است:

۱. مقاله «قصة مدینتین: القاهرة و سان فرانسيسكو في رواية أمريكانلي لصنع لله ابراهيم دراسة مقارنة»، سعاد امين محمد السيد، (۲۰۱۹)، مجلة كلية التربية، عدد ۲۵ که نویسندگان به بررسی مطالعات تطبیقی بین دو شهر قاهره و آمریکانلی در این رمان می‌پردازند.

۲. مقاله «شرق و غرب، رجولة و أنوثة نحو مفهوم المواجهة الحضارية لدى صنع لله ابراهيم»، عائشة لكحل، (۲۰۱۷). حوليات جامعة قائمة للغات و الآداب، عدد ۲۱ که نویسنده به بررسی نمونه‌های فرهنگی پیشرفته در ساختار نشانه‌شناسی غرب در این رمان می‌پردازد و تمدن پیشرفته اروپا را در قالب گفتمان‌های شخصیت‌های این داستان به تصویر می‌کشد.

۳. مقاله «صورة الأمريکا فی المخيال الروائی المعاصر، رواية أمريكانلي ابراهيم صنع لله أنموذجاً»، محمد بوزیانی و محمد بوحیب، (۲۰۲۰). مجلة إشکالات فی اللغة و الأدب که نویسندگان به بررسی تصویر مثبت و منفی آمریکا در رمان *آمریکانلی* می‌پردازند و مسائل تاریخی ملت‌های مستعمره را در طول تاریخ بررسی می‌کنند و در قالب این گفتمان پرده از امپریالیسم غالب غرب در کشورهای مستعمره برمی‌دارند.

با وجود چنین تحقیقاتی، تاکنون پژوهش مستقلی به بررسی این رمان، با تکیه بر نقد واسازانه اسپواک نپرداخته است. تفاوت این مقاله با پژوهش‌های مزبور در آن است که این تحقیق درصدد بررسی مرکزیت غرب و در حاشیه قرار گرفتن اقلیت مردمان مهاجر ساکن در کشورهای غربی بر آمده است و با مطرح ساختن مسائل مربوط به فرودستان، همچون تبعیض نژادی و سرکوب طبقه فرودست توسط طبقه فرادست حاکم، ایدئولوژی بورژوازی غرب را نمایانگر می‌سازد که این امر بیانگر دیگری سرکوب‌شده استعمارگر در کشورهایی است که تسلط و قدرت

برتر خود را در قالب واپس‌رانی طبقه ضعیف به نمایش گذاشته‌اند. از آنجا که اسپیواک در صدد هویت بخشی به طبقه‌ی فرودست جامعه است، تمامی موارد مطرح‌شده در متن مقاله، مؤید نظریات اسپیواک در عدم توانایی سخن گفتن طبقات محروم جامعه از منظر امپریالیسم برتر اروپایی است.

۳-۱. ضرورت و اهمیت تحقیق

نقد پسااستعماری، سرآغازی شگرف و نو در حوزه نقد پسامدرنیسم بوده است و در طی چندین سال اخیر، این مبحث نظر پژوهشگران را به خود جلب نموده است. اهمیت مطالعه آثار اسپیواک از آن روست که این متفکر پسااستعماری با توسل به واسازی و خوانش دریدایی فرایندهای پردشدگی فرودستان را در گفتمان‌های ادبی-تاریخی ردّ یابی می‌کند و عدم عاملیت فرودستان فاقد تاریخ را که تولیدی از استعمار به حساب می‌آیند را برای ما برجسته‌سازی می‌کند. رمان آمریکایی نمونه‌ای تاریخی از درگیری ایدئولوژیکی، اقتصادی و فرهنگی در دنیای جدید استعماری را به تصویر می‌کشد؛ اما تاکنون از منظر نظریه‌پردازان نقد پسااستعماری از منظر نقد واسازانه اسپیواک مورد مطالعه مستقل قرار نگرفته است؛ بنا براین این امر بیانگر تازگی و ضرورت پژوهش پیش‌رو است.

۴-۱. صنع الله ابراهیم و رمان آمریکایی

صنع الله ابراهیم در سال ۱۹۳۷ در قاهره متولد شد و تحصیلات ابتدائی و دبیرستان خود را در آنجا گذراند و تحصیلات خود را در زمینه حقوق ادامه داد و به روزنامه‌نگاری و نویسندگی روی آورد و در سال ۱۹۵۹-۱۹۶۴ به دلیل فعالیت‌های سیاسی‌اش زندانی شد و پس از گذراندن دوران زندان، به لبنان و آلمان شرقی و شوروی مسافرت نمود (الیسوعی، ۱۹۹۶: ۱۶۹). وی از نویسندگان سیاسی و چپ‌گرای مصری است که در سال ۲۰۰۷ اقدام به چاپ رمان آمریکایی نمود. «محور اساسی تفکر این نویسنده، معرفی مظاهر تاریخ در تمامی جوانب فکری، سیاسی و اجتماعی است و جنسیت در ساختار رمان‌های وی نقش اساسی بازی می‌کند» (الدمینی، ۲۰۱۳: ۵).

رمان آمریکایی به مسائل نژادپرستی، تحقیر جنس سیاه توسط سفیدپوست و روابط دوگانه تمدن شرق و غرب می‌پردازد. شخصیت اصلی این رمان (لیب ماهر) استاد مدعو تاریخ تطبیقی دانشگاه سانفرانسیسکو است که پس از مهاجرت به آمریکا، با روایت تاریخی حوادث جوامع با مشکلات مربوط به مهاجران و تبعیض نژادی بین سیاه‌پوست و سفیدپوست روبرو می‌شود و در طی بررسی حوادث سیاسی و اجتماعی کشورها و انقراض تمدن‌های کهن به حضور امپریالیسم برتر آمریکایی برخورد می‌کند که زندگی تمامی مهاجران این کشور را تحت تأثیر خود قرار داده است؛ از این‌رو برای خواننده تصویری از وضعیت جهان شرق و غرب و پیامدهای استعمار در کشورهای که تمدن‌های کهن داشتند را ترسیم می‌کند؛ در واقع می‌توان گفت که نویسنده در بافت متن، مسائل مربوط به استعمار و استعمارزدایی و کشف «من شرقی» با «دیگری غربی» را دنبال می‌کند و با همسان‌سازی با دیگری، تنش کشورهای مستعمره در امور اقتصادی و فرهنگی را در قالب دانش نهادینه شده استعمارگرایی که ریشه در تاریخ کشورهای سلطه‌طلبی همچون آمریکا دارد را مطرح می‌سازد.

۵-۱. چهارچوب نظری پژوهش

اسپیواک و واسازی

واسازی، تمهیدی سیاسی و مداخله‌گرایانه برای اسپواک، در نقد و براندازی جنبش‌های اجتماعی - سیاسی همچون مارکسیسم، ملی‌گرایی یا فمینیسم است که می‌کوشند تاریخ تجربیات، زندگی، مبارزات خاص اقلیت‌ها را با تکیه بر ابر واژه‌هایی شناسانده و روایت کنند (محمودی، ۱۳۹۶: ۴۰). اسپواک مسئله تاریخ را به سوی حضور تاریخی نتایج آن سوق می‌دهد و تمرکز او بیشتر بر امپریالیسم است تا شکل تاریخی محدودتر استعمارگر. نقد وی از اشکال معاصر امپریالیسم در سال ۱۹۸۱ با انتشار مقاله تأثیرگذار «فمینیسم فرانسوی در چهارچوبی بین‌المللی» شروع شد. در این اثر او با تکیه بر روابط تاریخ و آموزش و پرورش «به نقد شیوه‌ای می‌پردازد که در آن تاریخ ادبیات قرن نوزدهم برای مصرف‌کنندگان آن در فرهنگ‌های متروپولیتن یا فرهنگ کلان‌شهری و همچنین برای مردمان سایر جوامع بدون هیچ‌گونه توجه و ملاحظه‌ای در باب امپریالیسم و بازنمایی فرهنگی آن آموزش داده می‌شود، این خلأ بیانگر پنهان‌سازی ایدئولوژیکی پیوسته امپریالیسم در زمانه کنونی است» (یانگ، ۱۳۹۹: ۴۰۵).

در همین راستا او در تحلیل گفتمان استعماری نشان می‌دهد که تاریخ معادل خشونت - معرفتی^۲ به معنای بر ساختن هدفمند بازنمایی خاص از یک موضوع خاص در شرق‌شناسی است که این تاریخ حاوی روایتی تاریخی است که معمولاً از دیدگاه غرب و بر اساس مفروضات غرب یا قدرت استعماری نوشته شده است. هدف اسپواک از بازنمایی و روایت‌پردازی‌های تاریخی جهانی‌سازی جهان سوم است. او با ایجاد روایت‌های جدید نشان می‌دهد که چگونه جهان سوم تنها برای فرهنگ غرب بازنمایی می‌شود (همان: ۴۰۷).

۲. نقد واسازی تاریخ در رمان آمریکایی بر پایه نظریات اسپواک

تاریخ‌نگاری جدید معتقد است که تاریخ‌نگاری گسترده جنبش‌های آزادی‌خواه قرن نوزدهم و بیستم، تمرکز اصلی خود را بر قلمرو سیاست‌های نخبگان و مسکوت گذاشتن پیشینه‌های مشارکت فرودستان گذاشته است. به تعبیری دیگر مطالعات فرودستان به تاریخ‌نگاری نخبه‌گرای تنگ‌نظرانه‌ای می‌پردازد که توسط استعمارگران بریتانیایی و گروه‌های مسلط جامعه به تنها روایت معتبر بدل گشته است. از نظر تاریخی اصطلاح «فرودست» با مطرح شدن در مطالعات بر روی آفریقا، آمریکای لاتین، اروپا به ایمازی برای پژوهش‌های انتقادی در تاریخ، ادبیات و مردم‌نگاری تبدیل شد (محمودی، ۱۳۹۶: ۱۷۳).

تاریخی‌کردن فرودستان به منزله استمرار هژمونی استعمار بر مردم کشورهای مستعمره و ضعیف نگه داشته شده قلمداد می‌شود. «تاریخ نگار فرودست موارد تاریخ شورشی را در تاریخ مستقر می‌کند و به مثابه راهبردی برای به بحران کشاندن تاریخ‌نگاری هژمونیک خودش را با فرودستان پیوند می‌دهد که این استراتژی آثار خود اسپواک همچنان هشدار می‌دهد که دو شکل فرودستی همچنان از هم گسسته باقی بماند و با الهام از تز یازدهم مارکس درباره فوئرباخ تمایز مشهور او بین تفسیر و تغییر جهان را یادآوری می‌کند (یانگ، ۱۳۹۹: ۴۰۹).

در این رمان، انواع تبعیض نژادی، نژادپرستی و تضعیف حق طبقه ضعیف که توسط امپریالیسم آمریکایی بر کشورهای مستعمره اعمال شده است، به چشم می‌خورد. به طور مثال، می‌توان به نمونه‌ای از داستانی که در رسانه‌های جمعی همچون روزنامه نیویورک تایمز منتشر شده است، پرداخت. لیب ماهر به نقل از راوی داستان می‌گوید که روزنامه‌نگار معروف به سبب عدم آزادی بیان در رسانه‌های گروهی و خفقان حاکم بر کشور آمریکا مجبور به استعفا از کار خود می‌شود:

تجاهلت اخبار «کلینتون» التي أصبحت مملّة و قرأت قصة استعفاء صحفي معروف نشر خلال ربع قرن أكثر من ٤٠٠٠ عمود في صحيفة «بوسطن جلوب» (التي تملكها شركة نيويورك تايمز) و جاءت الإستقالة بناء على طلب مدير الصحيفة بعد أن اختلق قصة عن وفاة طفلين أحدهما أسود و الآخر الأبيض بالسرطان. وامتألت قصة وهمية بتفاصيل الصداقة التي نشأت بين الطفلين أثناء وجودهما بالمستشفى و المحنة التي تعرض لها والد الصبي الأسود عندما فصلته الشركة التي يعمل بها، وكيف تلقت زوجته شيكا بعشرة آلاف دولار من الأسرة البيضاء، فدمعت عينها و تطلعت الى السماء و عند ذلك سمعت ابنها يغني أما

الاب فقال إن هناك حقاً إله!؟ (ابراهيم، ٢٠٠٧: ٤٤).^٢

در عبارات فوق مسئله بورژوازی (امتیاز طبقاتی) و خشونت معرفت‌شناختی استعمار غالب غرب نظر خواننده را به خود جلب می‌کند. ایدئولوژی اروپا محوری با خشونت معرفت‌شناختی خود، سرکوب اقلیت سیاه‌پوستان که در جوامع غربی به حاشیه رانده شده‌اند را فراهم می‌آورد و سیاهان و قشر ضعیف نگه‌داشته شده را به کالایی تبدیل نموده که در غرب قابل خرید و فروش باشند. حضور غالب غرب در داستان فوق باعث سرکوب فرد سیاهپوست و برتر دانستن جنس سفیدپوست و استعفای روزنامه‌نگاری شده است که درصدد بیان سرگذشت فرودستی سیاهپوستانی بوده است که در حاشیه بودن آنان جزئی از تاریخچه مستمری از اروپایی برتر قلمداد می‌شد.

در جایی دیگر از این رمان، راوی سرنوشت جوان سیاهپوستی را عنوان می‌کند که به دلیل تمایل وی به ازدواج با دختر سفیدپوست و پایین بودن رتبه وی از لحاظ اجتماعی کشته می‌شود: «صورت هذه الرواية مصير شاب زنجی أبيض اللون تطارده الرغبة في الانتقام من البيض الذين اغتالوا أخاه لأنه تجرأ و أحب فتاة بيضاء. وأخذ هذا الانتقام صورة الايقاع بالبنات البيض وفض بكارتهن... طارده الشرطة إلى أن قتله و علقه الأهالي فوق شجرة وألقوا بصدرة ورقة تحمل هذه الكلمات: إلى الجحيم وسيتبعك بقية الزنوج» (ابراهيم، ٢٠٠٧: ٧٦-٧٧).^٣

در این داستان جوان سیاهپوست به عنوان ابژه سیاسی و شبه انسان نمود پیدا کرده که به دلیل تبعیض نژادی، توسط امپریالیسم غالب غرب به حاشیه رانده شده و فرجامی ناگوار برای او رقم خورده است؛ و همان‌طور که در اینجا مبرهن است، مقاومت سیاهپوستان علیه ستم دولت آمریکا به صورت امری محال جلوه می‌شود.

استاد لیب ماهر در مورد تبعیض نژادی و تفاوت فاحشی که بین مهاجران آمریکایی و بومیان آمریکا وجود دارد، سخن می‌گوید:

«کان» ماهر» يتحدث طوال الوقت عن المؤامرات التي تحاك ضده من جانب أساتذة المعهد بسبب استقامته و كونه عربياً. قلت: لكنك لا تمارس أى نشاط سياسى. ثم أنك أمريكى فى نظر قانون. هزّ ماهر رأسه و لو العرق الاصلى هنا مهم. هناك ٣٠ عرقاً رئيسياً مرتبين هرمياً. الوظائف الأعلى للبيض يليهم السود ثم الهسبانىك، أبناء أمريكا اللاتينية، فالأسيويون و بقية الأعراق و كل منهم يتعالى على الذى بعده و يعتبره غريباً ينازعه الوظائف الدولية، و داخل كل عرق ترتيبات أيضاً فالشيكانو ذوى الأصل المكسيكى يتعالون على الوافدين حديثاً من «المكسيك» و هناك أيضاً الأنماط الجاهزة: فالأسود مجرم و مغتصب و الميكسيكى تاجر مخدرات و العربى إرهابى» (ابراهيم، ۲۰۰۷: ۵۷).^۵

برترى نژاد سفید یکی از عناصر گفتمان غرب است. الزامات خاص سرمایه‌داری آمریکایی و ساختارهای استثمارطلبی و تقسیم کار تبعیض‌آمیز از صور متعدد سرکوب به شمار می‌رود که از طریق روش مرسوم نژادطلبی بر طبقات محروم جامعه اعمال می‌شود. در اینجا فرهنگ لیبرالیسم بر جامعه چند فرهنگی آمریکایی صدق می‌کند؛ چراکه در برخی از جوامع لیبرالیستی چند فرهنگی، فرهنگ و زبان متمایز یک کشور برتر، بر دیگر فرهنگ‌ها سیطره پیدا می‌کند و «طبق نظر یانگ نابرابری توزیعی در منابع اتفاق می‌افتد که موجب نابرابری در شهروندی می‌شود؛ و این بدان معناست که شهروندان باید هویت خود را نادیده بگیرند و این امر سلطه «آرمان برابری» بر «تفاوت» را نشان می‌دهد» (یانگ، ۱۹۸۹: ۲۷۴ به نقل از براتلی‌پور، ۱۳۹۴: ۱۲).

تنوع نژادی مطرح‌شده در عبارت فوق، بیانگر تقابل غرب متمدن و شرق وحشی است که ناشی از حضور استعمارگر و پیامدهای آن است. در گفتمان مذکور نویسنده سعی دارد که فرهنگ غالب بر کشورهای غربی اروپایی که به ناچیز و پست شمردن فرهنگ کشورهای دیگر ختم شده است را مطرح بکند و تجسمی عینی از ذات خوی وحشی‌گری و غارت‌گری و تروریست بودن را به آنان به عنوان ویژگی ذاتی‌شان نسبت دهد.

راوی داستان در جایی دیگر به داستان به دار کشیدن برده سیاه‌پوست یا چینی اشاره می‌کند که بدون اینکه منتظر حکم قضایی باشند، حکم به حلق‌آویز کردن آنان را صادر می‌کردند و این سرکوب، توسط فرهنگ غالب غرب یک قرن و نیم ادامه داشت:

«اكتشفت أننا نقف إلى جوار تمثال لإلهة الديمقراطية أقيم بعد أحداث ميدان «تيانمين» فى بكين سنة ١٩٨٩... قالت (سارة) هذه الساحة كان يتم فيها «اللينشيح» – لينشيح؟ – أجل. يقرر الجمهور شئق زنجى أو صينى و ينفذون قرارهم فى الحال دون ان ينتظروا حكماً قضائياً» (ابراهيم، ۲۰۰۷: ۸۶-۸۷).^۶

آنچه در این داستان مبرهن است، عاملیت خاموش اقلیت سیاه‌پوستان و مهاجران است که بدون هیچ‌گونه مقاومتی، صدای فریاد آنان مسکوت نگه داشته شده و ظلم و استعمار مضاعفی در طی یک قرن و نیم بر آنان توسط دولت آمریکا اعمال می‌شده است. در جایی دیگر از این داستان راوی به مسئله تبعیض نژادی در آمریکا می‌پردازد و می‌گوید:

«أعرب لاری عن دهشته و قال إن رئیس المحكمة العليا حکم عام ۱۸۵۷ بأن إعلان الاستقلال الامریکی الذی یؤكد المساواة بین الجميع لا ینطبق علی السود. وأضاف: إن الكتاب فی رأی یدین آمریکا البیضاء. وقد ذکر بالتحديد أنه إذا كانت آمریکا البیضاء قد بدأت تسمح بحریة آمریکا السوداء. فإنها خلقت فی نفس الوقت نظاماً محکماً من التمييز ضدهم... فأجاب فیرنون...: فبعد مضي ۱۳۰ عاماً علی إلغاء العبودية ما زال السود معزولين فی أحياء خاصة بهم تشکو من الفقر والبطالة والمرض والعنف (ابراهیم، ۲۰۰۷: ۱۵۲).^۷

در طی جلسه‌ای که استاد ماهر بین دانشجویانش ترتیب می‌دهد، یکی از دانشجویان که لاری نام دارد، در مورد قانون عدم تساوی حقوق شهروندان سیاه‌پوست و سفیدپوست در بهره‌برداری از امکانات جامعه سخن می‌گوید. آنچه در اینجا مطرح شده روابط تولیدی استعمار-گرانة جامعه سرمایه‌داری آمریکاست. همان‌طور که «نظریة گرامشی در این زمینه، مؤید این امر است که طبقات فرودست جامعه توسط ایدئولوژی بورژوازی تسخیر شده‌اند و ساختارهای هژمونی ایدئولوژیک ارزش‌های معارض را دگرگون و ادغام می‌کند تا بدین وسیله به طور کامل تجلی و کار کرد کامل دلالت‌های این ارزش‌جوگیری کنند» (هال و همکاران، ۱۳۸۸: ۵۴-۵۵). تقسیم آمریکا به آمریکای سفیدپوست و سیاه‌پوست، وجود لیبرالیسم چند فرهنگی را در این کشور نمایانگر می‌سازد و این امر به تحمیل تبعات امپریالیسم در شاخه‌های نژادی و سیاسی و مذهبی می‌انجامد.

۲-۱. تقابل حاشیه و مرکز

اسپیواک در دیدگاه خواننده محور خود، به این نتیجه می‌رسد که هویت دارای یک مرکز ثابت نیست و ذاتاً بی‌ثبات است. در این روش، هویت مرکززدا (رعیت بودن مرکز) با هدف اسپواک مطابقت دارد؛ چراکه اساساً ادعاهای جوهرگرایی مربوط به استعمارگر و استعمار نو را تحلیل برده و به همان اندازه بنیادگرایی پسااستعماری را که وی اندکی با آن مدارای سیاسی دارد، تحلیل می‌برد. وی در تحلیل‌ها و حملات خود به اشکال جوهرگرایی نوظهور به عنوان وجدان نظری دیدگاه استعماری عمل می‌کند؛ از طرف دیگر ملل و فرهنگ‌های استعمارزدا دقیقاً همانند جنبش‌های سیاسی استعمارزدا، قطعاً به انواعی از هویت نیاز دارند که بلافاصله خودش را تخریب بکند و به جانیان اعلام کند که بدون زمینه و بدون مرکز است. راه حل اسپواک برای این بلا تکلیفی استفاده از استراتژی جوهرگرایی مثبت است که به‌وضوح مسائل سیاسی‌اش را ابلاغ می‌کند (برتنس، ۱۳۸۴: ۳۳۶).

مقوله مرکززدایی اقلیت‌هایی مستعمره و کشورهای جهان سوم در مقوله اروپا محوری قابل بازیابی است؛ «چراکه در مورد جهان سوم گرایی و ابداع این مقوله توسط اسپواک باید گفت که از این طریق، فضای استعمار شده به درون این جهان آورده می‌شود؛ یعنی این فضا به شیوه‌هایی تغییر می‌کند که بتواند به عنوان بخشی از جهان زندگی کند که اساساً محصول نگرش اروپا محوری است. این مقوله چنین عنوان شده که بر طبق تحکیم اروپا به عنوان عامل فرمانروا متمرکز شدیم. فرمانروا و عامل راستین آن را مستند نمودیم و به شکل فرضیه در آوردیم و این بود که روایت تاریخی و آنچه جهان سوم نامیده می‌شود را به وجود آوردیم (اشکرافت و

همکاران، ۱۳۹۳: ۳۴۸). باید گفت که «این مقوله جهانی سازی ناشی از دیدگاه محدودشده امپریالیسم است و چنین تعاریف عمل‌گرایی کلاسیکی از امپریالیسم، همچون پایه‌گذاری یک امپراتور به‌وسیله ملتی که یک قدرت مایل به مرکز و سلسله مراتبی را بر شماری از قلمروهای استعمار اعمال می‌کند و تئوری پسااستعماری در قالب استراتژیک جذب «بومی استعمار شده» نمایان‌گر می‌سازد (همان: ۳۴۰-۳۴۱).

در متن فوق راوی داستان از عوامل پیشرفت و شکست پادشاهان سخن می‌گوید که این مسئله از هویت استعمارگری امپراتوری‌های کهن پرده برمی‌دارد که سر آغازی در خود نداشته‌اند و وجود ثابتی نداشته‌اند. در این متن، به امر تبدیل مصر از امپراتوری عظیم به مستعمره پرداخته شده که تعامل بین استعمارگر و استعمار زده را به‌خوبی مشخص می‌کند؛

قالت «فادیة» العامل الرئيسي هو ضعف الملوك الأواخر و التجائهم إلى العناصر الأجنبية المرتزقة من الأغرقيق فهؤلاء ساعدوا الفرس على احتلال مصر و مكنوا «الاسكندر» من غزوها بعد ١٥ سنة. قلت: و ما الذي أضعف الملوك الأواخر؟ لماذا تجمدت الحضارة القديمة و كيف تحولت «مصر» من إمبراطورية إلى أطول مستعمرة في التاريخ على حد قول جمال حمدان؟ و قال لاری: صعود و نزول حضارة يعود إلى مبدأ التحدى الذى تواجهه هذه الحضارة و قدرتها على الاستجابة له. علقت ميجان مستشهدة بأطروحة المؤرخ الأمريكى بول كنيدي: إذا زادت الالتزامات الإستراتيجية للدولة العظمى على إمكانيتها الاقتصادية اضمحلت قواتها تدريجياً وهذا قد يفسر أيضا سقوط الإمبراطورية السوفيتية. اعترض لاری: سقوط الاتحاد السوفيتى ارتبط أكثر بعجز النظام عن مواكبة التطورات التكنولوجية (ابراهيم، ۲۰۰۷: ۱۰۵).^۸

در ادامه یکی از مورخین اسرائیلی در یکی از کتاب‌هایی که لاری آن را خوانده بود، می‌گوید رهبران ما خبر داده‌اند که عرب‌ها دشمنانی سرسخت هستند و از ما خواسته شده که خانه‌هایشان را به محض اراده ما ترک کنند؛ هم‌چنین به ما دروغ گفته‌اند که فلسطینی‌ها تروریست و خون‌خوار هستند و دولت‌های عربی قصد نابودی اسرائیل را دارند و دروغ‌ترین دروغی که به ما گفته‌اند، استقلال ما را در گرو سرزمینی بدون ملت برای ملت بدون سرزمین تصور کرده‌اند و بازگشت به سرزمین موعود را اشغال به حساب نمی‌آورند (ابراهيم، ۲۰۰۷: ۱۲۵).

در اینجا، تزویر و ریای مورخان اسرائیلی و رد پای امپریالیسم غاصب را نظاره‌گریم که مرکزیت ناپیدای ضمنی دارد و با القای مفاهیم خود به ملت اسرائیل نمایان می‌شود؛ چراکه امپریالیسم سرمایه‌داری اسرائیل با قصد غصب سرزمین فلسطینیان از راه مکر و ریا و تزویر وارد می‌شود و با القای پست و بی‌مقدار شمردن عرب‌ها، ملت اسرائیل را وادار به سرکوب عرب‌ها و ویرانی سرزمین آنان می‌کنند؛ «خشونت ضمنی و نهفته‌ای که در فرایند دانش استعماری وجود دارد، در سطح سیاسی به جهانی سازی لیبرالیسم اسرائیل منجر می‌شود و حاشیه بودن ملت عرب را که در سطح سیاسی جهان سوم نامیده می‌شود، نمایانگر می‌سازد و این خود دلیلی بر دیالکتیک سرمایه‌داری و استعمار اروپایی است (نک: یانگ، ۱۳۹۹: ۴۰۶-۴۰۷).

قصه نویسنده در ارجاع القاب ناشایستی که به اعراب و فلسطینی‌ها از سوی اسرائیل داده شده، تجسم عینی ذات غارت‌گری، خوی وحشی‌گری معطوف به ژنتیک و ویژگی ذاتی آنان است که «این مسئله دو پیامد اساسی را بر اساس نظریه اسپوواک دارد؛ چراکه تعمیم آن به کل تاریخ اعراب و ذاتی‌سازی ویژگی‌های خوی وحشی‌گری به غیر تاریخی کردن وضعیت فرودستی می‌انجامد؛ این امر خود به سرپوش گذاشتن بر ماهیت امپریالیستی اسرائیل و تیره نمودن استعمار منجر می‌شود که مسبب تمام مصائب وارد شده بر فلسطین است و هژمونی غالب اسرائیل که نشان از کشوری غاصب دارد از راه تمامیت بخش قدرت و میل وارد میدان می‌شود و با نادیده گرفتن عرب‌ها به پیاده‌سازی طرح‌های امپریالیستی خود دست می‌زند. سرکوب و غصب اراضی توسط فرادست غرب به فرودستی جهان سوم می‌انجامد که این خود تأکید کننده نظریات اسپوواک در مقوله دیگری‌سازی در زمینه فتح سرزمین و محو دیگری است (نک: محمدی، ۱۳۹۶: ۱۳۵-۱۳۶).

آنچه در اینجا مبرهن است، اعتراف نویسنده به این امر است که دولت یهود به عنوان امپریالیسم غالب اروپایی تنها مکانی در دنیاست که کشتارهای گروهی را جایز می‌داند؛ همان‌طور که رهبران فرقه اسرائیل (لیکود) با توهین به مردم فلسطین آنان را سگ قلمداد نمودند و با محاصره دسته جمعی در روستای دیر یاسین در سال ۵۶ به کشتار دسته‌جمعی تمامی اهالی آن روستا دست زدند و این اتفاق در حالی رخ داد که اطفال فلسطینی به وسیله سنگ از خودشان در برابر حمله اسرائیل غاصب دفاع می‌نمودند:

حکیت لها عن «لاری» والصعاب التي يواجهها فلم تعلق -قالت: مرة كنت أتحدث عن مذبحه قرية كفر قاسم سنة ۵۶ هل تعرف القصة؟ قلت: لا أذكر التفاصيل - بدا عليها الانبساط لأنها ستولى تنويري-فرض الجيش الاسرائيلي حظر التجوال على سكان القرية لكن ماتتين من مزارعيها العرب كانوا في الحقول ولم يعلموا بالقرار و ذهب الجندي المكلف بمدخلها إلى قائده يطلب منه الرأي فيما يفعل عند عودتهم فقال له القائد يرحمهم الله واعتبر الجندي هذا التصريح تفويضاً بالقتل (ابراهيم، ۲۰۰۷: ۲۲۳).

روایت ویرانی و غارت‌گری اسرائیل و تقلیل دادن زندگی مردم فلسطین به رویدادهای صرف سیاسی به عددی کردن قربانی ناشی از مأموریت استعماری در مستعمره‌ها می‌انجامد و سردمداران اسرائیلی با طرد تاریخ همه جوامع دیگر، تنها به غصب بیت‌المقدس می‌پردازند و به عنوان مرکزیت قوم‌مدارانه خود معین می‌کنند و استراتژی تصاحب در تأیید مرکز نمادین شده استعمارگری اسرائیل است.

۲-۲. متنیت و دنیویت

نظریه ادبی پسااستعماری در حال تولید متون تحت شرایط استعماری و پسااستعماری به فرضیه ماتریالیسم متوسل می‌شود و با این ادعا که متنیت ویژگی خاص مواجهه استعماری است، یک گام فراتر می‌رود. اعتقاد بر این است که متن‌ها بیش از هر فراورده اجتماعی و سیاسی دیگری، مشوق و پشتیبان قدرت استعماری و مقاومت استعماری هستند (گاندی، ۱۳۹۱: ۲۰۴). مورتون در این زمینه می‌گوید، تفاوت چشمگیر کار اسپوواک با تحلیل گفتمان استعماری منتقدانی همچون ادوارد

سعید که بر متون ادبی سنت ادبی اروپا متمرکز هستند، این است که او کنش و عاملیت سیاسی و ادبی متون ادبی پسااستعماری را نیز به نمایش می‌گذارد تا از این طریق سلطه ابر روایت‌های استعماری را زیر سؤال برد (همان، ۱۲۲). لایلا گاندی می‌گوید که «واسازی پیش‌درآمد بی‌واسطه و روشن چرخش پسااستعماری به سوی متنیت است» (گاندی، ۱۳۹۱: ۶۲).

اصطلاح دنیویت در آثار اسپیواک به روشی اشاره دارد که از طریق آن نوشتار، متنیت یک ساختار بلاغی برای توجیه گسترش امپریالیسم فراهم آورده می‌شود. موضوع متنیت مرتبط به دنیایی بکر است که در قلمرو استعماری از آن، به عنوان سرزمینی دست‌نخورده و انسان‌های عاری از فرهنگ نوشتار و حکومت سیاسی یاد می‌شود. توصیف جوامع بومی به عنوان مردمانی بدون نوشتار و حکومت سیاسی در واقع استعاره‌های قانع‌کننده‌ای هستند که برای توجیه گسترش استعمار به کار رفته‌اند. در حقیقت این استعاره‌ها چگونگی انقیاد، چپاول و استثمار این سرزمین‌ها و مردمان آن را از طریق نظام‌های فراگیر نوشتار غربی، متنیت و علم توصیف می‌نماید (مورتون، ۱۳۹۲: ۳۵). در واقع می‌توان گفت که «اسپیواک بازنمایی فراگیر جهان را دنیویت متن می‌خواند؛ در واقع، می‌توان گفت به تصرف استعمارگران در دنیای جدیدی که آن را مایملک خود می‌دانستند را دنیویت می‌گویند» (مورتون، ۱۳۹۲: ۳۴). آنچه در اینجا مطرح است، مقوله جهانی‌سازی امپریالیستی است «که به پایه‌گذاری یک امپراتور به وسیله ملتی که یک قدرت مایل به مرکز بودن است و سلسله مراتبی را بر شماری از قلمروهای استعمار اعمال می‌کند، بازمی‌گردد و تئوری پسااستعماری را در قالب استراتژیک جذب «بومی استعمارشده» نمایان‌گر می‌سازد» (همان: ۳۴۰-۳۴۱).

در جایی از رمان نویسنده، سلطه‌طلبی انگلیس بر دیگر ملت‌ها را مطرح می‌کند که باعث قتل عام هزاران سرخ‌پوست بومی قاره آمریکا شد؛ همان‌طور که در روایت‌های تاریخی مطرح شده است؛ عدم پیشرفت در امکانات نظامی و عدم هم‌زیستی و ارتباط با کشورهای اطراف از علل شکست سرخ‌پوستان در مقابل انگلیسی‌های غاصب به شمار می‌رود و خشونت غاصبانۀ کریستف کلمب، بومیان قاره آمریکا را مجبور نمود، زمینی را به عنوان وطن استعمارگران بسازند و با فرودست‌سازی مضاعف امپراتوری انگلیس را تحکیم ببخشند. آن‌جا که می‌گوید:

اشارت [شادویک] [الی ساحة کبيرة مظلمة تنائرت بها بضع شجيرات و قالت: کانت أرضاً مهجورة تملکها الجامعة فاحتلتها مجموعة منا أصبحت تلقب ب «الحدائقین» وأعلنا أن ملاکها الحقیقین هم الهنود الحمر الذین سرقت منهم بالقوة قبل مائتی سنة. وإذا ظهر واحد منهم و طالب بها سترکها له علی الفور بسرور. أما غیر ذلك فلن تتخلى عنها وأقسمنا أن ندافع عنها (همان: ۱۴۶).^{۱۰}

در متن فوق راوی داستان به زمینی که متعلق به سرخ‌پوستان آمریکایی است، اشاره می‌کند که این زمین توسط استعمارگران انگلیسی به زور از سرخ‌پوستان غصب گردید. متنیت استعماری امپراتوری انگلستان باعث قتل‌عام و کشتار دسته‌جمعی بومیان اصلی قاره آمریکا شد و ساکنین اصلی این قاره را از خانه اصلی‌شان بیرون نمود.

در جایی دیگر از این رمان، استعمارگر خودش را در آینه‌ای می‌بیند که مقداری اندک از آن تصویرش را در هم می‌شکند و با ظرافت به طور نامطمئن به هویت خودش دیگربودگی می‌بخشد آن‌جا که نویسنده می‌گوید:

أطرق دوريس برأسها مؤمنة؛ هذا ينطبق تماماً على الامبراطورية الاسبانية. فقد جمعت أموالاً هائلة من المستعمرات و بدلاً من استثمارها أنفقتها على الكماليات و الحروب؛ و ما إن انتهت تدفق الذهب في منتصف القرن السابع عشر حتى بدأت البلاد انحدارها الطويل (ابراهيم، ۲۰۰۷: ۱۰۷-۱۰۸).^{۱۱}

جنگ‌طلبی و تجمل‌گرایی امپراتوری اسپانیا مسبب شکست این امپراتوری عظیم شد؛ چراکه این امپراتوری، اموال و طلاهای زیادی را از مستعمره‌ها جمع نمود؛ اما ذات نارسایی گونه‌ی استعمارطلبی باعث زوال این امپراتوری عظیم گشت؛ چراکه هویت استعمارگر اغلب در تعامل با «دیگران» یا «دیگری» ساخته می‌شود و بی‌ثبات و ناامن بودن آن به شکست سلطه‌ی مداوم استعمارگران بر اهالی بومی کشورها ختم می‌شود. راوی داستان به نتیجه‌ی دردناک سیاست‌های استعماری که به صورت مشترک از سوی امپراتوری‌های عظیم بر ملت‌های ضعیف اعمال می‌شود، می‌پردازد.

۳. نتیجه

بررسی رمان آمریکایی نشان می‌دهد که صنع‌الله ابراهیم با بازنمایی زندگی فرودستان در جامعه‌ی آمریکایی، گفتمانی پسااستعماری را در رمانش عرضه کرده است و هژمونی غالب کشورهای برتر همچون انگلستان و آمریکا را که از راه تمامیت‌بخش قدرت و میل، به غصب کشورهای مجاور خود دست زده‌اند را برای خواننده نمایانگر می‌سازد.

با بررسی تقابل حاشیه و مرکز در این رمان، به خوبی حضور استعمارگران در کشور آمریکا و کشورهای به استثمار کشیده شده ملاحظه می‌شود که این حضور ناپیدای استثمارطلبان سبب گردید تا بی‌صدایی به بومیان تحمیل شود و در برابر امپریالیسم جهانی آمریکا مطیع نگه داشته شوند و این امر به مرکزیت بخشی جهان غرب منجر شده که به وضوح، طرح‌های امپریالیستی کشور آمریکا را که منجر به سلطه و اشغال کشورهای جهان شده سوم شده است را واضح و آشکار نماید.

اسپواک، خواستار مرکزیت‌زدایی از ابژه استعمارگر فرادست است و آنچه ما در نقد واسازانه این رمان، با آن مواجه هستیم، موقعیت مهاجران جامعه‌ی آمریکا است که با انواع سلطه و سرکوب مستقیم فرهنگی و اقتصادی و سیاسی این کشور روبرو هستند و انواع تبعیض نژادی در طبقات مختلف جامعه مهاجران به چشم می‌خورد که این تبعیض، ثمره‌ی مرکزیت بخشی امپریالیسم آمریکایی و سلطه‌گری مستقیم استعماری آن بر کشورهای ضعیف و بومی است.

صنع‌الله ابراهیم، مسئله بورژوازی و خشونت معرفت‌شناختی استعمار غالب غرب را در قالب سرکوب اقلیت سیاه‌پوستان در متن خود مطرح می‌کند و با تأکید بر برتر شدن جنس سفیدپوست، سوژه سرکوب‌شده را به عنوان کالایی که توسط استعمار تولید شده است، وارد تاریخ فرودستان

نموده و سرکوب این اقلیت ضعیف را با نشان دادن مراتب اجتماعی نژادهای مختلف در کشور آمریکا نشان می‌دهد.

آنچه در پیرنگ داستان به چشم می‌خورد، عدم عاملیت طبقه فرودست و مسکوت ماندن صدای شخصیت‌های داستان است؛ چراکه در جامعه چند فرهنگی آمریکا، متنیت و سیطره فرهنگی و اقتصادی و سیاسی کشور آمریکا بر دیگر فرهنگ‌ها به چشم می‌خورد و مواضع ایدئولوژیک ضمنی استعمارگران در امر برده‌داری دال بر آن است که استعمار، سعی بر آن دارد که شخصیت بومی را به کالایی تبدیل بکند و با تحقیر وی، هر گونه کنترلی را برای خود توجیه نماید که این امر، موجب مسکوت نگه داشته شدن و شنیده نشدن صدای آنان شده است.

پی‌نوشت‌ها

۱. امپریالیسم در مفهوم عام خود به شکل‌گیری یک امپراتوری اشاره می‌کند که در آن، ملتی، چیرگی‌اش را بر یک یا چندین ملت همسایه گسترش داده است. به تعبیر دیگر امپریالیسم به کنش، تئوری و نگرش‌های یک مرکز کلان‌شهر غالب گفته می‌شود که بر سرزمین‌های دور سلطه دارد (اشکرافت و همکاران، ۱۴۰۱: ۱۷۶).
۲. خشونت معرفتی به طرح ناهمگون و از دور هماهنگ شده استعمار اطلاق می‌شود که به منظور تولید سوژه استعماری بر کشورهای ضعیف اعمال می‌شود (کریمی، ۱۳۹۶: ۳۹).
۳. اخبار ملال‌آوری که مربوط به کلیتون بود را رها کردم و داستان استعفا‌ی روزنامه‌نگار معروف روزنامه نیویورک‌تایمز، که در طی ۴ سال بیش از ۴۰۰۰ ستون در روزنامه «بوستون گلوب» منتشر کرده بود، را خواندم. این استعفا به درخواست مدیر مسئول روزنامه، صورت پذیرفت پس از آنکه، روزنامه‌نگار، داستانی تخیلی با موضوع مرگ دو کودک مبتلا به سرطان، یکی سفیدپوست و دیگری سیاهپوست را منتشر کرد. این قصه خیالی، سرشار از توصیف جزئیات دوستی میان دو کودک بود زمانی که در بیمارستان بستری بودند و سختی‌هایی که پدر کودک سیاهپوست پس از اخراج از شرکتی که در آن کار می‌کرد متحمل شد و اینکه چگونه همسرش پس از دریافت چک ده هزار دلاری از خانواده کودک سفیدپوست، اشک در چشمانش جمع شده، به آسمان چشم دوخته است و شنیده است که پسرش آواز می‌خواند و اما پدر گفته است آیا واقعاً خدایی وجود دارد؟
۴. این داستان، سرنوشت جوان سیاهپوستی را به تصویر کشیده است که همواره، میل به انتقام از سفیدپوستانی را دارد که برادرش را به قتل رسانده‌اند، چون او گستاخی کرده و عاشق دختری سفیدپوست شده است و این انتقام به شکل تجاوز جنسی به زنان سفیدپوست خود را نشان می‌دهد... (در نهایت)، پلیس پس از تعقیب و گریز، او را کشت و مردم از درخت آویزان کردند و نوشته‌ای را با این مضمون به سینه‌اش سنجاق کردند: برو به درک و بقیه سیاهپوستان نیز به تو ملحق خواهند شد.
۵. ماهر مدام از توطئه‌هایی می‌گفت که اساتید مؤسسه به دلیل مقاومت و عرب بودنش علیه او طراحی می‌کردند. گفتم: اما تو هیچ فعالیت سیاسی نمی‌کنی و از نظر قانون یک آمریکایی هستی. سرش را تکان داد: اینجا نژاد، مهم است، ۳۰ نژاد اصلی وجود دارد که به صورت هرمی مرتب شده‌اند. بالاترین منصب‌ها، متعلق به سفیدپوستان است و پس از آن، به سیاهپوستان، آمریکایی‌های هیسپانیک، اهالی آمریکای لاتین، آسیایی‌ها و بقیه نژادها که هر کدام از آن‌ها بر طبقه زیرین خود، برتری دارند و بر سر شغل‌ها با یکدیگر رقابت می‌کنند، در هر نژاد نیز، ترتیبی وجود دارد؛ و چیکانوهای که اصل مکزیکی دارند، از مهاجرین مکزیکی جدید، برتر هستند انگاره‌های ذهنی آماده‌ای نیز وجود دارد: سیاهپوستان مجرم و متجاوز به عنف، مکزیکی‌ها تاجر مواد مخدر و عرب‌ها تروریست هستند.
۶. من متوجه شدم که ما در کنار مجسمه‌ای از الهه دموکراسی ایستاده‌ایم که پس از وقایع «میدان تیانمن» در پکن در سال ۱۹۸۱ ساخته شده است. در لیشخ مردم تصمیم می‌گیرند یک سیاهپوست یا یک چینی را حلق‌آویز کنند؛ بدون آن‌که منتظر حکم قضایی بمانند.
۷. لاری با تعجب گفت: «رئیس دیوان عالی در سال ۱۸۵۷ حکم داد که قانون استقلال آمریکا که مبنایش بر تساوی حقوق است، در مورد سیاهپوستان صدق نمی‌کند. وی افزود: به نظر من، این کتاب، سفیدپوستان آمریکایی را محکوم می‌کند و اگرچه آنها، به سیاهپوستان آزادی دادند، در عین حال، یک سیستم سخت‌گیرانه سراسر تبعیض علیه آن‌ها ایجاد کردند... ورنون پاسخ داد: ... با گذشت ۱۳۰ سال از لغو قانون برده‌داری، سیاهپوستان همچنان در محله‌هایی خاص، در انزوا هستند و از فقر، بیماری، بیماری و خشونت شکایت دارند.

۸. فادیه گفت: عامل اصلی، ناتوانی پادشاهان اخیر و روی آوردن آنان به مزدوران یونانی بود که به ایرانیان در اشغال مصر کمک کردند و اسکندر را قادر ساختند تا پس از ۱۵ سال، به مصر حمله کند. گفتم: عامل ناتوانی این پادشاهان چه بود؟ چه چیزی باعث افول این تمدن کهن شد و چگونه مصر بنا بر گفته جمال حمدان از یک امپراتوری (کهن) به طولانی‌ترین مستعمره تاریخ تبدیل گشت؟ لاری گفت: پیشرفت یا افول یک تمدن به منشأ بحران‌هایی که این تمدن با آن روبرو است و قدرت رویارویی با آنها برمی‌گردد. «میجان» با استناد به نظریه مورخ آمریکایی «پل کندی» توضیح داد که: اگر تعهدات راهبردی یک ابرقدرت از توان اقتصادی آن فراتر رود، قدرتش به تدریج از بین خواهد رفت و این نظریه، سقوط اتحاد جماهیر شوروی را نیز توجیه می‌کند. لاری در مخالفت با سخن او گفت: سقوط اتحاد جماهیر شوروی بیشتر به ناتوانی این نظام، در همگام شدن با پیشرفت‌های فناوری مربوط می‌شود.

۹. برای او از لاری و دشواری‌های که با آن مواجه شده بود، سخن گفتم و او اظهار نظری نکرد، گفت: یک‌بار از قتل‌عام روستای کفر قاسم در سال ۵۶ صحبت می‌کردم. ماجرا را می‌دانی؟ گفتم: جزئیاتش یادم نیست. از اینکه می‌خواست مرا مطلع سازد، خشنود شد و گفت: ارتش اسرائیل برای ساکنان این روستا حکومت نظامی اعلام کرد؛ اما دویست تن از کشاورزان در مزارع خود کار می‌کردند و از این تصمیم اطلاعی نداشتند. سربازی که مسئول ورودی روستا بود، نزد مافوقش رفت تا درباره کشاورزانی که از مزرعه به روستا برمی‌گردند، کسب تکلیف کند. فرمانده به او گفت: خدا آنان را بیامرزد و سرباز این گفته را مجوز قتل آن‌ها دانست.

۱۰. شادویک به میدان بزرگ تاریکی که چند درختچه در آن روئیده بودند، اشاره کرد و گفت: اینجا، زمین متروکه در تملک دانشگاه بود که گروهی از ما که ملقب به «باغی‌ها» بودیم آن را تصرف کردیم و اعلام نمودیم که مالکین حقیقی آن سرخ‌پوستانی هستند که این سرزمین، دویست سال پیش به زور از آنان غصب گردیده است؛ و اگر یکی از آن‌ها به مطالبه بیاید، بی‌درنگ و با کمال میل، آن را به او واگذار خواهیم کرد. در غیر این صورت آن را رها نمی‌کنیم و در دفاع از آن، هم قسم شده‌ایم.

۱۱. دوریس سرش را به نشانه تأیید این سخن تکان داد و گفت: این دقیقاً در مورد امپراتوری اسپانیا صدق می‌کند که ثروت هنگفتی از مستعمره‌ها جمع‌آوری می‌کرد و به‌جای سرمایه‌گذاری آن را صرف تجملات و جنگ می‌نمود. به محض اینکه، در نیمه قرن هفدهم میلادی، جریان طلاها و ثروت‌ها به سمت این امپراتوری متوقف شد، کشور وارد انحطاطی طولانی مدت شد.

منابع

- ابراهیم، صنع لله (۲۰۰۷)، *آمریکایی، اتحاد الکتاب العرب*.
- اشکراف، بیل و همکاران (۱۳۹۲)، *امپراتوری و می‌نویسد رویکرد پسااستعمار و نقد متون ادبی، ترجمه حاجی علی سپهوند، نارجستان کتاب*.
- برتس، هانس (۱۳۸۴)، *نظریه و نقد پسا مستعمراتی، ترجمه بختیار سجادی، زریبار، سال نهم، شماره ۵۶ و ۵۷*.
- بوین، روی و همکاران (۱۳۸۰)، *پست مدرنیسم و جامعه: نظریه و سیاست در پست مدرنیسم در مدرنیته و پست مدرنیسم: تعریف، نظریه‌ها و کاربردها، ترجمه و تدوین حسینعلی نوذری، تهران، نقش جهان*.
- الدمینی، علی (۲۰۱۳)، *مجله ادبیه الکلمه، العدد ۷۰*.
- کریمی، جلیل (۱۳۹۶)، *نظریه پسااستعماری و کردشناسی، چاپ اول، نشر نی*.
- گاندی، لیلا (۱۳۸۸)، *پسا استعمارگرایی، پژوهشکده مطالعات فرهنگی و اجتماعی*.
- محمدی، جمال و همکاران (۱۳۹۶)، *روایت تاریخ در مطالعات فرودستان (استراتژی و سیاست نوشتار تاریخ فرودستان)، مطالعات جامعه‌شناختی، شماره ۲، ۴۵۷-۴۷۹*.
- محمدی، جمال، محمودی، جهانگیر (۱۳۹۶)، *رمان کردی و واسازی تاریخ ناری سلط (مورد مطالعه رمان کولی شوران از عطاء نهایی)، نشریه جامعه‌شناسی هنر و ادبیات، دوره نهم، شماره ۲*.
- مورتون، استفان (۱۳۹۲) *گایتری چاکراورتی اسپیواک، ترجمه نجمه قابلی، چاپ اول، تهران، نشر بیدگل*.
- میتو و همکاران (۱۳۹۷)، *مطالعات پسااستعماری (منتخب مقالات)، چاپ اول*.
- نجفیان، آزاده و همکاران (۱۳۹۸)، *نگاهی انتقادی به گفتمان قدرت و جنسیت در داستان کوتاه (شازده خانم) نوشته شیوا ارسطویی، مجله نقد و نظریه ادبی، ۱۲۱-۱۴۲*.
- هال، استوارت و همکاران (۱۳۸۸)، *درباره مطالعات فرهنگی، نشر چشمه*.

وفاء امیرحسین (۱۴۰۰)، در جستجوی سخن فرودست در ادبیات تطبیقی، مطالعات بین رشته‌ای ادبیات هنر و علوم انسانی، شماره دوم، ۶۳-۸۲.

یانگ، رابرت (۱۳۹۹)، *اسطوره سفید غرب و نوشتن تاریخ*، ترجمه جلیل کریمی، کمال خالق پناه، چاپ دوم، موسسه مطالعات فرهنگی و اجتماعی.

الیسوعی، روبرت (۱۹۹۶)، *أعلام الأدب العربی المعاصر، سیر وسیر ذاتیة، الشركة المتحدة للتوزیع، بیروت، ط ۱*. Ibrahim, Sanaullah (1386). *Americanli, Ittihad al-Kitab al-Arab*. [In Arabic].

Alyasuei, Robert (1996), *Contemporary Arab Writers Biographies and Autobiographies*, United Distribution Company, Beirut, 1 st edition. [In Arabic].

Ashcroft, Bill et al. (2012). *The Empire Writes Back: The Post-Colonial Approach and Criticism of Literary Texts*. Translated by Haji Ali Sephond, Narjastan Kitab. [In Persian].

Bertens, Hans. *Post-colonial Theory and Criticism*. Translated by Bakhtiar Sajjadi. [In Persian].

Boyen, Roy et al. (2008). *Postmodernism and Society: Theory and Politics in postmodernism: Definitions, Theories and Works*, translated and edited by Hossein Ali Nozari, Tehran: Naqsh Jahan. [In Persian].

Simkani, Rahim Dehghan, (1391). *Media Imperialism, Educational Challenges and Duties*, Tarbiat Tablighi Research Magazine. [In Persian]

Morton, Stephen (2012). *Gayatri Chakravati Spivak*, translated by Najmeh Ghabi, First Edition: Tehran: Bidgol Publishing. [In Persian].

Karimi, Jalil (2016). *A Post-colonial Theory and Kurdology*, First Edition. Ney Publishing. [In Persian].

Gandhi, Leila (2008). *Postcolonialism*, Institute of Cultural and Social Studies. [In Persian].

Mohammadi, Jamal et al. (2016). *Narration of History in the Subaltern Studies (Strategy and Policy of Writing the History of Subaltern)*, Sociological Studies. No. 2, 457-479... [In Persian].

Mahmoudi, Jahangir et al. (2014). *Historical Reconstruction of the Subaltern in Kurdish Novel: Presentation of Deconstruction*, University of Kurdistan, Faculty of Humanities and Social Sciences. [In Persian].

Mohammadi, Jamal, Mahmoudi, Jahangir, *The role of Kurdish novel in deconstructing dominant historiography (A Case study of Golly Shoran, written by Atta Nahai)*, Journal of Sociology of Art and Literature, Volume 9, Number 2. [In Persian].

Mito, Dennis et al. (2017) *Post-Colonial Studies (Selected Articles)*, First Edition. [In Persian].

Najafian, Azadeh et al. (2018). *A Critical Study of the Discourses of Power and Gender in Shiva Arastui's "Shazdeh Khanom"*, Journal of Literary Criticism and Theory, 121-142.. [In Persian].

- Wafa, Amir Hossein (1400). In search of the Subaltern word in comparative literature, *Interdisciplinary studies of art literature and humanities*, No. 2. 63-82. [In Persian].
- Hall, Stewart, McRobbie, Angela and others, (2008). *About Cultural Studies*. Spring publication. [In Persian].
- Young, Robert (2019). *White Mythologies: Writing History and the West*, translated by Jalil Karimi, Kamal Khaleq Panah. Second Edition. Institute of Cultural and Social Studies. [In Persian].
- Al-Damini, Ali, 2013, *Al-Kalmah Literary Magazine*, No. 70. [In Arabic].

